

lom alatt lévő nyugat-európai országokban az ottani magyar zsidók többsége gyűjtőtáborban várta útnak indítását vagy hazatelepítését; többek között a franciaországi Drancyban és a hollandiai Westerborkban is volt ilyen tábor. 1943 októberében, amikor az utolsó határidő is lejárt, legnagyobb részüket Buchenwaldba vagy Ravensbrückbe szállították, de nem Strafbude, vagyis „büntetett zsidó” minősítéssel. Terv szerint addig kellett ezekben a táborokban maradniuk, amíg a náciaknak alkalmuk nem nyílik „továbbszállítani őket keletre”.

Olaszországban és az olaszok ellenőrizte területeken a magyar zsidók esélyei jobbak voltak, részben az olaszok emberségesebb magatartása, részben a német terjeszkedési politika okozta közös aggodalmakból táplálkozó, szorosabb olasz–magyar kapcsolatok miatt. Kállayt 1943. április 1-je és 3-a közötti római látogatása során Mussolini állítólag biztosította afelől, hogy a magyar zsidókat Olaszországban nem fogják hátrányos megkülönböztetéssel sújtani, ugyanolyan elbánásban lesz részük, mint a nem zsidó származású magyaroknak.

A helyzet Magyarországon német megszállása nyomán gyökeresen megváltozott. Röviddel 1944. május 15-e, a tömeges deportálások kezdete után a Sztójay-kormány behódolt a németeknek, és kijelentette, hogy a náci irányítás alatti Nyugat-Európában élő magyar zsidók ügyeivel a továbbiakban nem foglalkozik. Miután ezeket a zsidókat „evakuálták kelet felé”, a tengely övezetében már csak Romániában és Szlovákiában maradt jelentősebb számú magyar zsidó, továbbá Horvátországban, ahol azonban kevesebben voltak.¹ A tömeges magyarországi deportálások idején a zsidók helyzete Romániában és Szlovákiában viszonylag elviselhető volt. Olyannyira, hogy sokan azok közül a zsidók közül, akik az 1940 és 1943 közötti zsidóüldözések során elmenekültek ezekből az országokból, most (többségük illegálisan) visszatértek hazájukba, és számos magyar zsidó is velük tartott.

Az a viszonylagos engedékenység, amellyel ezekben az országokban a zsidók ügyét kezelték, zavarba hozta a németeket. A magyarok, Horthy július eleji döntését indokolva, mely leállította a deportálásokat, többek között a zsidókkal szembeni romániai és szlovákiai bánásmódra hivatkoztak. Amikor Sztójay július 6-án, Veessenmayerral folytatott megbeszélésén megerősítette, hogy Horthy és a magyar kormány határozatot hozott a deportálások leállítására, kiemelte a románok és a szlovákok zsidóügyekben tanúsított engedékenységét, mint a lépés indítékainak egyikét.² Öt nappal később Veessenmayer sürgős táviratban emelt kifogást a külügyminisztériumnál azok miatt a nehézségek miatt, melyek a végleges megoldás programjának magyarországi végrehajtásában mutatkoztak. Különös keserőséggel bírálta azt a német irányvonalat, amely a románok-